

Özgün araştırma

Yeti Yitimi Olan Üniversite Öğrencilerinin Gereksinimleri: Niteliksel Ve Niceliksel Araştırma Deneyimi

Dilek Aslan¹, Selim Güler², Eray Öntaş³, Semra Şahin⁴, Ayşe Sanem Şahli⁵,
Vesile Yıldız Kabak⁶, Hülya Kayıhan⁷, Onur Altuntaş⁸, Zehra Gökçaya Kılıç⁹

Gönderim Tarihi: 21 Mayıs, 2019

Kabul Tarihi: 4 Ekim, 2019

Basım Tarihi: 30 Aralık, 2019

Öz

Amaç: Bu çalışmada yeti yitimi olan üniversite öğrencilerinin yaşadıkları erişim sorunlarının saptanması ve sonuçlardan yararlanarak çözüm önerileri üretilebilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu araştırma üniversite öğrencileri arasında niceliksel ve niteliksel olmak üzere iki bölümde sürdürülmüştür. Araştırmanın niceliksel bölümü için çalışma evrenini 2017-2018 öğretim yılında üniversitede okuyan fiziksel, işitme ve görme yeti yitimi olan öğrenciler oluşturmuştur. Ulaşılmaması gereken 81 öğrencinin 20'sine ulaşılmıştır. Araştırmanın niteliksel bölümü için ise yapılan çağrıya altı kişi yanıt vermiş ve derinlemesine görüşmelere katılmaya gönüllü olan öğrencilerle bu bölüm 2019 yılında tamamlanmıştır.

Bulgular: Araştırmanın niceliksel bölümüne katılan 20 öğrencinin yaş ortalaması 22,6±3,7'dir. Öğrencilerin 12'si erkek ve 8'i kadındır. Öğrencilerin 14'ünde görme yeti yitimi bulunmaktadır, 15'i yardımcı cihaz kullandığını belirtmiştir. Derslikler, banka, kafeterya/yemekhane öğrenciler tarafından zorluk yaşandığı belirtilen en sık alanlar olmuştur. Öğrencilerin 12'sinin kılavuz yollar, trabzan, asansör, rampa, engelsiz kütüphane, kütüphane tarama sistemi, akran öğrenci desteği, braille yazıcı ve menu gibi kolaylaştırıcı uygulamalarla ilgili farkında olduğu belirlenmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde niceliksel verileri destekleyici bilgiler edinilmiştir.

Öneriler: Bu araştırma, yeti yitimi ve erişilebilirlik ile ilgili önemli konuları gündeme getirdiği için literatüre katkı yapmıştır. Üniversite içindeki aynı konuda çalışan farklı kurumsal yapılar ve gönüllü birimler ortak çalışma kapasitelerini göstermişlerdir. İleriki çalışmalarda, sınırlı katılım, öğrencilerle görüşmelerde yaşanan zorluklar gibi kısıtlılıkların giderilmesinin çalışmanın sonuçlarının genellenebilmesi açısından önemli bir adım olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: yeti yitimi, disiplinlerarası çalışmalar, üniversite öğrencileri

¹**Dilek Aslan (Sorumlu Yazar).** Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye, Ankara-Türkiye, diaslan@hacettepe.edu.tr

²**Selim Güler.** Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye, selimguler@hacettepe.edu.tr

³**Eray Öntaş.** Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye, erayontas@hacettepe.edu.tr

⁴**Semra Şahin.** Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara-Türkiye, semra.sahin@hacettepe.edu.tr

⁵**Ayşe Sanem Şahli.** Hacettepe Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İşitme Konuşma Eğitim Ünitesi, Ankara-Türkiye, ssahli@hacettepe.edu.tr

⁶**Vesile Yıldız Kabak.** Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi, Ankara-Türkiye, vesile.yildiz@hacettepe.edu.tr

⁷**Hülya Kayıhan.** Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü, İstanbul-Türkiye, hkayihan@hacettepe.edu.tr

⁸**Onur Altuntaş.** Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü, Ankara-Türkiye, fztouurb@hotmail.com

⁹**Zehra Gökçaya Kılıç.** T.C. Ankara Şehir Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, Ankara-Türkiye, gokkayazehra@gmail.com

* Araştırmanın özet sonuçları Hacettepe üniversitesinde 02.05.2019 tarihinde yapılan 'Engelsiz Bir Yaşam İçin El Ele' Sempozyumu'nda sunulmuştur.

Original Research

Needs of Disabled University Students: A Qualitative and Quantitative Research Experience

Dilek Aslan¹, Selim Güler², Eray Öntaş³, Semra Şahin⁴, Ayşe Sanem Şahli⁵,
Vesile Yıldız Kabak⁶, Hülya Kayıhan⁷, Onur Altuntaş⁸, Zehra Gökkaya Kılıç⁹

Submission Date: 21st of May, 2019

Acceptance Date:4th of October, 2019

Publication Date:30th of December, 2019

Abstract

Aim: In this study, it is aimed to determine the accessibility problems of disabled university students on different aspects and propose feasible solutions for the future.

Materials and method: This descriptive study was carried out in quantitative and qualitative research type among university students. In the quantitative part, the research population consisted of students with physical, hearing and visual impairment studying at the university in the 2017-2018 academic year. The total number of the students were 81, and 20 students participated in this part. Students were asked to fill in the data collection forms. For the qualitative part of research, 6 people responded to the call and in-depth-interviews were conducted with each of them separately in 2019.

Results: Mean age of the 20 students who participated in the qualitative part of the study was 22.6±3.7. 12 students were males and 8 were females. 14 of the students had visual disability. 15 students were using some kinds of aid. Classrooms, banks, cafeteria/dining hall are the most frequently mentioned places where the students had difficulty to access. 12 students were aware of the facilitating applications such as Tactile paving surfaces, handrails, ramps, lift, disabled-free library, library screening system, braille printer and menu. In-depth interviews revealed information supportive of the qualitative data.

Conclusion: The results of this study gave contributed to the subject as it has raised important issues related with disability and accessibility. Different institutional and volunteer units of the university working on the same issue have demonstrated their collaborative capacity. Elimination of the limitations of the study like participation rate, difficulty to contact the students to interview is thought to be a considerable step to generalize the results.

Keywords: *disability, interdisciplinary studies, university students*

¹**Dilek Aslan (Corresponding Author).** Hacettepe University, Faculty of Medicine, Department of Public Health, Ankara-Türkiye, diaslan@hacettepe.edu.tr

²**Selim Güler.** Hacettepe University, Faculty of Medicine, Department of Public Health, Ankara-Turkey, selimguler@hacettepe.edu.tr

³**Eray Öntaş.** Hacettepe University, Faculty of Medicine, Department of Public Health, Ankara-Turkey, erayontas@hacettepe.edu.tr

⁴**Semra Şahin.** Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Ankara-Turkey, semra.sahin@hacettepe.edu.tr

⁵**Ayşe Sanem Şahli.** Hacettepe University, Vocational School of Health Services, Hearing Speech Training Unit, Ankara-Turkey, ssahli@hacettepe.edu.tr

⁶**Vesile Yıldız Kabak.** Hacettepe University, Faculty of Physical Therapy and Rehabilitation, Ankara-Turkey, vesile.yildiz@hacettepe.edu.tr

⁷**Hülya Kayıhan.** Biruni University, Faculty of Health Sciences, Department of Occupational Therapy, İstanbul-Turkey, hkayihan@hacettepe.edu.tr

⁸**Onur Altuntaş.** Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Occupational Therapy, Ankara-Turkey, fztouurb@hotmail.com

⁹**Zehra Gökkaya Kılıç.** T.C. Ankara City Hospital, Psychiatry Clinic, Ankara-Turkey, gokkayazehra@gmail.com

*The abstract of the research has been presented in the symposium of 'Engelsiz Bir Yaşam İçin El Ele' on 02.05.2019 at Hacettepe University.

Giriş

Dünyada yaklaşık her yedi kişinin birisi yeti yitimi/kaybı (disability) ile karşı karşıyadır ve günümüzde sorunun dünyada bir milyardan üzerinde kişiyi etkilediği ifade edilmektedir. (Dünya Sağlık Örgütü, 2011) Bu kişilerin sağlık durumlarının etkileniminin vücut işlevleri/vücut yapıları, etkinlikler, katılım ve bunları etkileyen çevresel ve kişisel faktörler açısından değerlendirilmesini sağlayan ICF-İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması da bütüncü bir biyopsikososyal model olarak literatürde yer almaktadır. (ICF, 2001) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yeti yitimi ve ilgili kavramlar evrensel bakış açısı ile tanımlanmaktadır. Yeti yitimi kavramı; yetersizliği (impairment), aktivite kısıtlılığını (activity limitation) ve katılım kısıtlılığını (participation limitation) kapsayan şemsiye bir terminoloji olarak kabul edilmektedir. (DSÖ, 2011) Dünya Sağlık Örgütü 1980 yılında (DSÖ, 1980) yeti yitimini; herhangi bir aktivitenin bir birey için olağan sayılacak şekilde yapılmasında kısıtlılık olarak tanımlanmıştır. Aynı sınıflamada DSÖ tarafından, yetersizlik (impairment) ve engellilik (handicapped) de tanımlanmıştır. Yetersizlik psikolojik, fizyolojik, anatomik yapı ve fonksiyonların anormalliği veya kaybı olarak tanımlanırken, engellilik bireyin yetersizliği sebebiyle sosyal yaşamda yerine getirmeyi istediği rolleri yapamaması olarak tanımlanmıştır (DSÖ, 1980).

Türkiye’de yapılan ilgili araştırma sonuçları, yeti yitimi düzeyinin dünya ile uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Erişilebilir ilk ulusal rapor 2002 yılına ait olup adı geçen raporda 15 yaş üzeri nüfusun %12,29’unun bu sorunu yaşadığını ortaya koymuştur. (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002) İlerleyen yıllarda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) alt konularda çalışmaları sürdürmüş ve görme, işitime, yardımcı/yardımsız hareket etme konularında 15 yaş ve üzeri nüfus arasında yeti yitiminin görülme sıklığını düzenli aralıklarla araştırmaya başlamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre; ülkemizde 15 yaş ve üzeri bireyler arasında görme sorunu %6,9, işitme sorunu %4,5, herhangi bir yardım almadan yürüyememe %6,5 ve herhangi bir yardım almadan merdiven inip çıkamayanlar %8,7 olarak bulunmuştur. (TÜİK, 2016).

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, kanun önünde eşitliği anlatan 1982 Anayasası’nın 10. maddesi, 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin (Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2009) 14 Temmuz 2009 tarih ve 27288 sayılı resmi gazetede ülkemiz tarafından da onaylanmış olması, 5378 sayılı engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin etme amacıyla oluşturulan kanun (Engelliler Hakkında Kanun, 2005), 3194 sayılı İmar Kanunu (İmar Kanunu, 2004) ve Türk Standartları Enstitüsü’nün erişilebilirlik konusundaki standartları ülke genelinde erişilebilirlik konusunda yükümlülükler

getirmektedir. Dolayısıyla üniversitelerde bu konuya olan duyarlılığın artırılması oldukça önemli olmaktadır. Deckoff-Jones ve Duell tarafından yapılan bir çalışmada yeti yitimi olan öğrencilerin üniversite yaşamına entegrasyonunun sağlanmasına gereksinim olduğu ifade edilmektedir (Deckoff-Jones ve Duell, 2018).

Öğrencilerin yaşamlarını geçirdikleri en önemli çevrelerden biri üniversite yerleşkesidir. Dolayısıyla; yeti yitimi olan bireylerin üniversite ortamında güvenli, kaliteli ve konforlu yaşam haklarını sağlayabilmek amacıyla yeti yitimi olan öğrencileri destekleyici ve iyi kaynaklarla donatılmış bir ortam sağlayarak onların akademik başarı ve eğitimleri önündeki kısıtlamaları kaldırmak üniversitelerin hedefi olmalıdır. Ülkemizde 2014 yılı itibarıyla 13887 yeti yitimi olan öğrenci olduğu kayıtlarda yer almaktadır (%0,023). (Taşgın ve Şatır, 2016). Üniversite yaşamının erken yıllarında bu konuda yapılacak niceliksel ve sürecin ayrıntılarını daha iyi anlamaya yardımcı olacağı düşünülen niteliksel çalışmaların planlanması görülebilecek olası aksaklıkları önlemek adına yararlı olabilecektir.

Yukarıda tanımlanmış gerekçeler doğrultusunda, bu çalışmada üniversitede okuyan ve yerleşkeleri kullanan yeti yitimi olan bireylerin yaşadıkları farklı konulardaki erişim sorunlarının saptanması ve sonuçlardan yararlanarak çözüm önerileri üretilebilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma Ankara ilinde Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinde yapılmıştır ve araştırma iki bölümden oluşmuştur.

Araştırmanın **niceliksel** bölümü için çalışma evrenini 2017-2018 öğretim yılında üniversitede okuyan fiziksel, işitme ve görme yeti yitimi olan öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçilmemiştir. Tüm evren olan 81 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak sadece 20 kişi araştırmaya katılmıştır (2018). Öğrencilerden randevu alınarak veri toplama formlarının bölüm, kütüphane, kafeterya gibi uygun bir yerde doldurulması sağlanmıştır. Katılımcı sayısının azlığından dolayı niceliksel verilerin sunumu için marjinal tablolar kullanılmıştır. Frekans tablolarında, kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak belirtilmiştir.

Araştırmanın **niteliksel** bölümü niceliksel verilerin daha iyi yorumlanabilmesi için planlanmıştır. Bu bölüm için ise telefonla yapılan çağrıya 6 kişi yanıt vermiş ve katılmaya gönüllü olan 6 öğrenci ile niteliksel bölüm tamamlanmıştır. Katılımcıların dördünde görme yeti yitimi, ikisinde de ortopedik yeti yitimi bulunmaktadır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış veri toplama formu ile katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (2019). Bu görüşmelerin biri Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bahçesinde yapılmışken, Beytepe yerleşkesinde kütüphanede iki, kafeteryada bir, İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte binasında bir katılımcı ile

görüşülmüştür. Katılımcıların biri ile iş yerinde görüşülmüştür. Görüşmeler yarım saat ile 45 dakika arası sürmüş ve bu görüşme sırasında öğrencilerin onayları alınarak ses kayıtları tutulmuş ve sonrasında kayıt çözümlenmeleri yazılarak rapor edilmiştir. Veriler içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların belirlenen sorulara verilen yanıtları veri toplama süreci öncesinde belirlenen başlıklar altında analiz edilmiştir.

Araştırmanın yapılması için Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan GO 18/284 nolu ve Üniversite Genel Sekreterliği'nden yazılı izinler alınmıştır.

Bulgular

Araştırmanın niceliksel ve niteliksel verileri iki bölümde sunulmuştur.

Niceliksel verilere ilişkin bulgular

Tablo 1. Katılımcıların sosyo demografik özellikleri

Özellik	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	12	60,0
Kadın	8	40,0
Sağlık giderlerini karşılama durumu		
SGK	18	90,0
Yeşil kart	2	10,0
Ekonomik durum beyanı		
Kötü	1	5,0
Orta	16	80,0
İyi	3	15,0
Yaşanılan yer		
Yurt	8	40,0
Evde aile ile	12	60,0

Araştırmaya katılan 20 öğrencinin 12'si erkek ve sekizi kadındır. Yaş ortalaması $22,6 \pm 3,7$ 'dir. Onsekiz öğrenci SGK'lıdır. Yirmi öğrencinin 16'sı ekonomik durumunu orta düzey olarak değerlendirmiştir. Öğrencilerin 12'si aileleri ile birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2. Öğrencilerin yeti yitimi olma durumunu ortaya koyan bazı bulgular (n=20)

Özellik	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yeti yitimi tipi		
Görme	14	70,0
Ortopedik	5	25,0
İşitme	1	5,0
Yardımcı cihaz kullanma durumu		
Kullanıyor*	15	75,0
<i>Baston</i>	12	80,0
<i>Tekerlekli sandalye</i>	1	6,6
<i>İşitme cihazı</i>	1	6,6
<i>Teleskopik gözlük</i>	1	6,6
Kullanmıyor	5	25,0

*Kullanılanlar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.

Araştırmaya katılan 20 öğrencinin 14'ünün görme yeti yitimi bulunmaktadır. Öğrencilerin 15'i yardımcı cihaz kullandığını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Öğrencilerin yerleşkeler içerisinde en fazla zorluk yaşadıkları yerler

Zorluk yaşanan yer	Sayı (n)	Yüzde (%)*
Derslik	10	50,0
Banka	9	45,0
Kafeterya, yemekhane	7	35,0
Tuvaletler	4	20,0
Yurt	2	10,0
Postane	3	15,0
Kütüphane	3	15,0
Sağlık Merkezi	3	15,0

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler üniversitede en çok derslikler, banka, kafeterya/yemekhanede zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların kolaylaştırıcı uygulamalar hakkındaki farkındalıklarının dağılımı

Kolaylaştırıcı uygulamalar	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yok	3	15,0
Farkında değil / bilmiyor	5	25,0
Var	12	60,0
<i>Kılavuz yollar</i>	5	25,0*
<i>Trabzan</i>	2	10,0*
<i>Rampa</i>	3	15,0*
<i>Engelsiz Kütüphane</i>	2	10,0*
<i>Kütüphanede Kitap Tarama Sistemi</i>	2	10,0*
<i>Akran öğrenci desteği</i>	1	5,0*
<i>Braille yazıcı</i>	1	5,0*
<i>Braille menu</i>	1	5,0*
<i>Engelli Öğrenci Birimi'nin yürüttüğü faaliyetler</i>	1	5,0*

*Birden fazla yanıt verilmiştir.

Araştırmaya katılan 20 öğrencinin 12'sinin kolaylaştırıcı uygulamalarla ilgili farkında olduğu belirlenmiştir. Kılavuz yollar, trabzan, rampa, engelsiz kütüphane, kütüphane tarama sistemi, akran öğrenci desteği, braille printer ve menu, engelli öğrenci birimi tarafından sürdürülen faaliyetler öğrencilerin sadece bazıları tarafından bilinmektedir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların yeti yitimi olan öğrencilere yönelik yapılan etkinliklerle ilgili farkındalıkları

Öğrencilere yönelik yapılan etkinlik	Sayı (n)
Oryantasyon eğitimi	
Almadı	7
Hatırlamıyor	2
Aldı*	11
<i>Bölüm derslikleri ve öğretim elemanları tanıtıldı</i>	10
<i>Sosyal, kültürel etkinlikler tanıtıldı</i>	8
<i>Fiziki alan tanıtımı yapıldı</i>	9
<i>Ortak kullanım alanları tanıtıldı</i>	9
<i>Mevzuat hakkında bilgilendirme yapıldı</i>	7
Engelli birimine başvuru sıklığı	
Her zaman	2
Genellikle	6
Nadiren	9
Hiç gitmiyor	3
Öğrenci temsilciliği varlığı	
Var	10
Bilmiyorum	5
Yok	5

*Oryantasyon eğitimi alanlar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.

Öğrencilerin 11'i kendilerine yönelik oryantasyon eğitimi aldıklarını ve ikisi bu süreci hatırlamadığını bildirmişlerdir. Eğitim aldıklarını ifade eden 11 öğrencinin bazıları yapılan etkinlikleri hatırlayamamıştır. Üniversitede bulunan öğrenci temsilciliğine 20 öğrencinin 12'si nadiren başvurduğunu veya hiç başvurmadığını belirtmiştir. Öğrenci temsilciliğinin varlığını 20 öğrencinin 10'u belirtmiştir (Tablo 5).

Niteliksel verilere ilişkin temel bulgular

Her bir öğrenci ile ayrı ayrı yapılan görüşmelere dört görme ve iki ortopedik yeti yitimi olan öğrenci katılmıştır. Farklı bölüm ve sınıflarda okuyan öğrencilerin dördü erkek ve ikisi kadındır. Görüşmelerde öne çıkan üst başlıklar 'ders materyalleri, ulaşım, sosyal olanaklar ve temsiliyet' olmuştur. Öğrenciler sorunların yanı sıra önerilerini (Tablo 6) ve beklentilerini (Tablo 7) de ifade etmişlerdir.

Tablo 6. Görüşmelerde öne çıkan konular

Üst başlık	Görüşme ayrıntısı
Ders materyalleri	✓ Alfabe sorunu (ekran okuyucuların alfabe desteği sorunu) (n=1, %16,6)
Ulaşım	✓ Ses kaydı alınamaması (n=2, %33,3)
	✓ Kılavuz çizgilerde eksiklikler ve tahribatlar (n=3, %50)
	✓ Sınıfların girişlerindeki numaraların Braille alfabesi ile yazılmamış olması (n=2, %33,3)
	✓ Trabzanların her yerde olmaması (n=4, %66,6)
	✓ Eğimleri uygun olmayan rampaların olması (n=3, %50)
	✓ Otobüs numaralarının görme yeti yitimi olan öğrenciler tarafından bilinmemesi (n=1, %16,6)
	✓ Metro girişlerinin ayrı bir bölümden yapılması ve bu durumun diğer seferlerin kaçırılmasına neden olabilmesi (n=1, %16,6)
Sosyal olanaklar	✓ Öğrenci topluluklarına kabul zor (farklı bakış açısı) (n=1, %16,6)
Temsiliyet	✓ Gezilere katılımın ortopedik yeti yitimi olan öğrenciler için çok zor olması (n=2, %33,3)
	✓ Temsilci öğrencinin mezun olması nedeni ile sürdürülebilir temsiliyetin sağlanamaması (n=3, %50,0)
	✓ İlgili birimler arasında iletişim eksikliğinin olması (n=1, %16,6)

Tablo 7. Görüşmelerde eksiklerin giderilmesi konusunda öne çıkan beklentiler

Beklenti
Kılavuz çizgilerin tamamlanması (n=2, %33,3)
Trabzan ve rampaların tamamlanması (n=4, %66,6)
Otomatik açılır/kapanır kapıların yaygınlaştırılması(n=1, %16,6)
İşbirliklerinin güçlendirilmesi (n=1, %16,6)
Erişilebilirliğin tam olarak sağlanması (n=5, %83,3)
Yeti yitimi olan ve olmayan öğrencilerin etkileşiminin artırılması için etkinliklerin yapılabilmesi (n=2, %33,3)

Tartışma

Yeti yitimi olan üniversite öğrencilerinin yaşadıkları erişim sorunlarının saptanması ve sonuçlardan yararlanarak çözüm önerileri üretilebilmesi amacıyla yapılan araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar araştırmacılar için; öğrencilerin üniversitede öğrenim süreçlerini etkilemeyecek şekilde sürdürebilmeleri konusunda önemli ip uçları vermiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu (n=14) görme yeti kaybına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, araştırma kapsamında sorulan sorulara verilen yanıtların “görme yeti kaybı”ndan kaynaklanan sorunlara odaklanmış olması muhtemeldir.

Katılımcılar; dersliklerde, kafeterya, yemekhane ve tuvaletlerde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3). Görme yeti kaybı olan katılımcılar sınıf girişlerindeki numaraların “braille alfabesi” ile yazılmaması sebebiyle yeni ulaşmaları gereken bir sınıfa yardım istemeden ulaşamadıklarını belirtmiştir. Buna ek olarak derinlemesine görüşme yapılan katılımcılar kılavuz yollardaki eksiklikler ve tahribatlardan bahsetmişlerdir. Görme veya ortopedik yeti kaybı olan bireyler için kılavuz yolların devamlılığı ve rampaların uygunluğu sınıflara ve kafeteryalara ulaşımında büyük önem taşımaktadır. Malezya’da 2015 yılında 28 yeti kaybı olan öğrenci ile yapılan bir çalışmada kılavuz yolların devamlılığının sağlanamadığı ve özellikle kafeteryaların yeti kaybı olan bireylerin erişilebilirliği açısından en fazla eksiği bulunan yer olduğu ortaya

konmuştur (Osman, 2015). Bu bulgular araştırma sonuçları ile uyumludur. Belirtilen bu durum sınıf numaralarına braille eklenmesi, eksik olan kılavuz yolların tamamlanması ve rampaların uygun eğitimde yenilenmesi ve rampa olmayan yerlere eklenmesi ile geliştirilebilir.

Görme yeti kaybı olan bir katılımcı, öğrenci topluluklarına dahil olmakta zorlandıklarını, dahil olduklarında da etkinliklere katılma konusunda geri planda kaldıklarını belirtmiştir (Tablo 6). İsrail’de 326 üniversite öğrencisi ile yapılan bir çalışmada yeti kaybı olan öğrencilerin üniversitedeki aktivitelere katılımlarının daha düşük olduğu saptanmıştır (Sachs D ve Schreuer N, 2011). Engelli Öğrenci Birimi ve süreçleri yakından takip eden “aktif” bir öğrenci temsilcisi katkısıyla, öğrenci toplulukları ile ortak etkinlikler düzenlenerek, yeti kaybı olan öğrencilerle olan iletişim artırılarak, eşit olanakların sağlanabilmesi için bir adım atılabilir.

Araştırma kapsamında saptanan tespitlerin çok önemli bir kısmı birimler arası iletişim ve fiziksel koşulların düzenlenmesi ile çözülebilir. Örneğin; öğrenciler tarafından belirtilen ders materyallerine erişimle ilgili eksiklikler (Tablo 6) ilgili fakülte/birimlerle kurulacak iletişim ile kısa sürede çözüme ulaştırılabilecektir. Ya da ulaşım/erişim sorunlarına yönelik tespitler bütçe ve teknik olanaklar sayesinde çözülebilir.

Öğrenciler tarafından belirtilen bazı konular ise biraz daha profesyonel ekiplere gereksinim duyulan konulardır. Örneğin; birimlerin yaptıkları çalışmalara erişim, birimler arası iletişim/etkileşimin artması, yeti yitimi olan/olmayan öğrencilere yönelik çalışmaların entegrasyonu gibi konular birimler arası ortak çalışmaları gerekli kılmaktadır. Çalışmaların sürdürülebilirliğinin de sağlanması gerekmektedir. Birimlerin düzenli aralıklarla yapacakları toplantılar çalıştaylar vb. etkinlikler yatay ve dikey entegrasyona katkı sağlayabilecektir.

Yeti yitimi birey ve toplum için uygun önlemler alınmadığında özgün durumla ilgili konuların yanı sıra, yaşamı farklı şekillerde de zorlaştıran bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin ortopedik yeti yitimi olan bir birey okul yaşantısı ile ilgili düzenlemeler yapılmadığında kendisinden kaynaklanmayan eğitim (Kendall, 2016), sosyal (Riddell ve Weedon, 2014), ekonomik (Mete, 2008) pek çok olanaktan yararlanamayabilmektedir. Farklı nedenlere bağlı olarak dünyada her yedi kişiden birisinin karşı karşıya kaldığı bu durumun (DSÖ, 2011) “yapay” zorlukları giderildiğinde doğumdan itibaren tanımlanmış olan herkesin “eşit” yaşam ve yaşamı sürdürme hakkının önündeki engellerin de ortadan kalkması söz konusudur. Bu nedenle var olan sorunların tespit edilebildiği bilimsel zeminli çalışmalar gelişime katkı sağlaması açısından önemsenmeli ve desteklenmelidir.

Küresel düzeyde yeti yitimi konusunda olumlu çalışmalar yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Yeti Yitimi olanlar için BM Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler, 2006) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Küresel Eylem Planı 2014-2018 (DSÖ, 2015) bu konuda önemli rehberlerdir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili olarak ortaya konulan “KİMSEYİ GERİDE BIRAKMA” söylemi de yeti yitimi olan bireylere yönelik bütün adımların eksiksiz olarak atılması gereğini ortaya koymaktadır. (Groce, 2018)

Araştırmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Hedef grubun tamamına ulaşamaması araştırmanın en önemli kısıtlılığı olmuştur. Öğrencilerin farklı yerleşkelerde yaşamlarını sürdürüyor olmaları sebebiyle onlara ulaşımın zor olması bu kısıtlılığa sebep olmuştur.

Sonuç olarak; yapılan bu araştırma geliştirilebilecek konuları gündeme taşıması açısından önemli bir adım olmuştur. Araştırma sürecinde üniversitenin konu ile ilgili farklı birimleri bir arada çalışabilmiş ve çıkan sonuçları geliştirme iradesini gösterebileceklerini ortaya koyabilmişlerdir. Öğrencilerin de desteği alınarak ve bütün bileşenlerle işbirliği içerisinde geliştirici planların tamamlanabilmesi olanaklıdır.

Teşekkür

Veri toplama aşamasındaki destekleri için HÜ Engelsiz Hacettepe Topluluğu önceki ve halen görevlerini sürdüren yönetici ve üyelerine, HÜ Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi yönetimine, YÖK Engelli Öğrenci Birimine, çalışmanın yapılmasına olanak sağlayan Hacettepe Üniversitesi Yönetim Birimlerine ve Yöneticilerine, araştırmaya katılarak geleceğe önerilerini açıklıkla taşıma gayreti içinde olan öğrencilere teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların; araştırmanın sürecini ve sonucunu etkileyecek herhangi bir kurum ve kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), 2006, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> adresinden elde edildi.
- Deckoff-Jones, A., & Duell, M. N. (2018). Perceptions of appropriateness of accommodations for university students: Does disability type matter? *Rehabilitation Psychology*, 63(1), 68-76.
- Dünya Sağlık Örgütü, 1980, International Classification of Impairments, Disabilities, and handicaps, a manual of classification relating to the consequences of disease, WHO, Genova
- Dünya Sağlık Örgütü, 2011, World Report on Disability, https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/ adresinden elde edildi
- Dünya Sağlık Örgütü, 2015, WHO Global Disability Action Plan 2014-2021 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/199544/9789241509619_eng.pdf?sequence=1 adresinden elde edildi.
- Dünya Sağlık Örgütü, 2018, Disability and Health, <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> adresinden elde edildi.
- Engelliler Hakkında Kanun (5378), 2005. Resmi Gazete, 25868, 7 Temmuz 2005 Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2009. Resmi Gazete, 27288, 14 Temmuz 2009
- Groce, 2018. Global disability: an emerging issue. *Lancet* 6(7):PE724-E725.
- ICF, 2001, International Classification of Functioning, Disability and Health, WHA 54.21,22 May 2001
- İmar Kanunu (3194), 1985. Resmi Gazete, 18749, 9 Mayıs 1985
- Kendall L, 2016, Higher Education and disability: Exploring student experiences, *Cogent Education*, 3:1 DOI: 10.1080/2331186X.2016.1256142
- Mete C, 2008, Economic Implications of Chronic Illness and Disability in Eastern Europe and the former Soviet Union, Washington, DC:. World Bank
- Osman, M. M., Radzi, F. H. M., Bakri, N. I. M., & Ibrahim, M. (2015). Barrier-free Campus: University Malaya, Kuala Lumpur. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 134-144.
- Riddell S, Weedon E, 2014, Disabled Students in higher education: Discourses of disability and the negotiation of identity, *International Journal of Educational Research*, Vol 63, 2014 sf 38-46
- Sachs, D., & Schreuer, N. (2011). Inclusion of Students with Disabilities in Higher Education: Performance and participation in student's experiences. *Disability Studies Quarterly*, 31(2).
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002, Turkey Disability Survey
- Taşgın E, Şatır M. G. (2016) Üniversitelerde Engellilere Yönelik Erişilebilirlik Hususunda Mevcut Durum Analizi 2015-2016, "Eğitimde Görme Engelliler Derneği Engelli Üniversite Öğrencileri İniyatifi Projesi"
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2016, Türkiye Sağlık Araştırması, Engel Gruplarının Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı
- Yükseköğretim Kanunu (2547), 1981. Resmi Gazete, 17506, 6 Kasım 1981